

1. Lakoff G. *Metaphors We Live By* / G. Lakoff, M. Johnson. – Chicago : University of Chicago Press, 1980. – 242 p.
2. Баранов А. Н. Очерк когнитивной теории метафоры / А. Н. Баранов, Ю. Н. Караулов // Русская политическая метафора. Материалы к словарю. – М. : Институт русского языка АН СССР, 1991. – 193 с.
3. Блэк М. Метафора / М. Блэк // Теория метафоры : сборник ; пер. с англ., фр., нем., исп., пол. яз. – М. : Прогресс, 1990. – С. 5–32.
4. Сучасні аспекти дослідження масс-медійного дискурсу: експресія – вплив – маніпуляція / Л. О. Кудрявцева, Л. П. Дядечко, О. М. Дорофєєва, І. О. Філатенко, Г. А. Черненко // Мовознавство. – 2005. – № 1. – С. 58–66.
5. Чудинов А. П. Метафорическая мозаика в современной политической коммуникации / А. П. Чудинов. – Екатеринбург, 2003. – 248 с.
6. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса / Е. И. Шейгал. – М. : Гнозис, 2004. – 324 с.

DOROFYEVA O. M.
Khmelnyskyi National University

CONCEPT METAPHOR IN THE MODERN ENGLISH POLITICAL DISCOURSE

Summary

The study has developed a conceptual classification of new political metaphors. The practical material confirmed that the political discourse realized language intentions of the recipient.

Key words: *metaphors, political discourse, cognitive, language intentions.*

УДК 81'25

СМЕЦЬ О. В.
Хмельницький національний університет

ПРИНЦИПИ ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ У НАВЧАННІ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ

Анотація

У статті розглядаються лінгвістичні аспекти навчання художнього перекладу. Підкреслюється важливість дослідження мовних засобів когезії та інтертекстуальності у перекладі. Методологія відтворення когезивних елементів та алюзій у перекладі прози і поезії пропонується на матеріалі сучасних оповідань і віршів письменників США та Нової Зеландії.

Ключові слова: *художній переклад, навчання художнього перекладу, когезія, когезивні елементи, інтертекстуальність, переклад алюзій.*

Філологія як більш загальна наука включає такі галузі, як лінгвістика, літературознавство, перекладознавство. Процеси глобалізації вимагають підготовки кваліфікованих, ерудованих і компетентних перекладачів. Декілька років тому американський журнал “Time” надрукував невелику статтю з алюзивним заголовком «Lost in Translation» (алюзія до назви

відомого фільму). У статті відзначалась проблема нестачі перекладачів в Європейському Союзі, зокрема в його офісах. Це спричинено вступом нових країн до ЄС і великою різноманітністю мов у країнах ЄС.

Завдяки цим та іншим факторам перекладацька індустрія зростає і стає значною частиною глобального ринку послуг. На міжнародній конференції з перекладу, що відбулась у квітні 2017 р. у Харківському національному університеті, Сергій Тюпа, український вчений і перекладач, повідомив, що у 2016 р. світова перекладацька галузь надала послуг на 16 млрд дол. [10, с. 116]. Особливо важливою є сфера спеціалізованого перекладу – юридичного, технічного, економічного.

Разом з тим, в Україні швидкими темпами розвивається художній переклад. Зокрема, з'являються переклади творів таких популярних сучасних авторів, як С. Кінг, Е. Манро, Н. Гейман, Дж. Роулінг та ін. Тому виникає потреба як у кількісному, так і якісному аспектах підготовки здібних перекладачів художньої літератури.

Мета статті – охарактеризувати деякі тенденції у художньому перекладі та визначити, які принципи лінгвістичного аналізу використовуються або слід використати у викладанні художнього перекладу.

Підготовка майбутніх перекладачів здійснюється у майже 80 університетах України. Проте курс художнього перекладу викладається у небагатьох з них. Може здатися, що ця дисципліна не є важливою. Проте під час представницького міжнародного конгресу з перекладу «Inspirations for Translation Pedagogy», що проводився у березні 2016 року у Кракові (Польща) автор поставив питання щодо необхідності вивчення художнього перекладу Ентоні Піму, відомому фахівцю у галузі транслатології. Він відповів, що курси цієї дисципліни є у багатьох університетах США і вони вважаються популярними і корисними.

На наш погляд, теорія і практика перекладу досить довго у ХХ ст. була своєрідною «елітарною» сферою. Основні положення розроблялись практикуючими перекладачами, які скептично ставились до лінгвістичних аспектів перекладу. Традиційний набір перекладацьких прийомів – генералізація, калька, інтеграція і т.п. – дещо вичерпав себе, і теорія перекладу майже не розвивалась. Безумовно, наведені та інші традиційні перекладацькі трансформації є універсальними, вони ефективно працюють на мікростилістичному рівні (речення, словосполучення) або у випадку лексичних або граматичних відмінностей вихідної та цільової мов. Проте у відтворенні індивідуального стилю письменника ці прийоми не завжди є релевантними.

Кілька років тому ми мали гарячу дискусію з відомим фахівцем і перекладачем з Харкова Олександром Кальниченком. Він заперечував проти використання лінгвістичних аспектів аналізу у перекладі. Але з кінця минулого століття парадигми у перекладознавстві почали змінюватись. Зокрема, категорії лінгвістики тексту, такі як когезія, інтертекстуальність, отримали своє місце у теорії перекладу. У класичній праці Мони Бейкер «In Other Words», яка неодноразово перевидавалась, значне місце займає аналіз когезії у перекладі [6, с. 30–36]. Сучасний український фахівець С. Є. Максимов визначає засоби реалізації когезії у текстах різних жанрів (художній, газетний, науковий) та особливості відтворення когезії у перекладі [5, с. 23–42]. Алюзії як прояви категорії інтертекстуальності та прийоми їх перекладу розглядаються у роботах відомої фінської дослідниці Рітви Леппіхалме [9, с. 183–191]. На жаль, більшість підручників з перекладу в Україні не містять таких розділів. Тому у процесі викладання дисципліни «Інтерпретація і переклад художніх творів» ми приділяємо увагу вивченню когезії у тексті в аспекті перекладу. Зокрема, аналізуються різні види когезії – контактна і дистантна, лексична та її різновиди, стилістична та образна. Важливість аналізу когезії полягає у тому, що перекладач відтворює певні повтори у тексті не (лише) інтуїтивно, а свідомо і послідовно.

Особливий інтерес становить передача дистантної когезії, коли повторювані лексичні одиниці або фрагменти знаходяться у сильних позиціях, до яких І. В. Арнольд відносить заголовки, епіграф, початок і кінцівку твору [1, с. 69–70]. Повтор заголовних слів або початкового фрагменту у самому кінці тексту є важливим сигналом для перекладача, який повинен передати його читачам.

Заголовок оповідання сучасного новозеландського письменника Френкі Макміллана “Truthful Lies” містить оксиморон. Заголовні слова повторюються в інтродуктивному і останньому абзацах: *I’m a truthful liar, believe you me. – Tell me you’re made of truthful lies* [8, с. 95–96]. Когезивні елементи можна перекласти дослівно, змінивши число іменника: «правдива брехня». Лексема *lie*, як іменник, так і дієслово, об’єднує три останні абзаци, вона використовується там 12 разів. Повторювані заголовні слова відображають емоції жінки-оповідачки, виражають її гірку сповідь про сімейне життя.

Інтерес становить оповідання сучасної американської авторки Лі Уїлсон “Bullhead”. Дистантна когезія об’єднує дві сильні позиції – початок і кінець твору: *Every story is true and a lie* [7, с. 99–100]. Роль когезії зростає завдяки оксиморону як когезивному елементу та засобу висунення (foregrounding). У перекладі слід відтворити компоненти оксиморона *true = lie*. Під час занять багато студентів старших курсів пішли шляхом найменшого опору і передали ці лексичні одиниці як антоніми: *Кожна історія є правдивою і брехливою* (або другий варіант: *Кожна історія – це правда і брехня*). Проте у контексті цілого твору прагматичний ефект оксиморона є дещо іншим. Мова йде про немолоду жінку, яка сумує за своєю юністю, за юнацьким коханням. Тому у своєму перекладі, надрукованому у журналі “Всесвіт” у 2016 році, я дещо пом’якшив оксиморонне словосполучення і використав додавання: *Кожна історія є правдивою і неправдивою водночас* [3, с. 200].

Когезія у поетичному тексті є більш експліцитною, проте у поетичному перекладі відтворити когезію непросто. Це пов’язано з римуванням і метрикою. Боб Дилан, відомий американський співак, отримав Нобелівську премію у галузі літератури за 2016 рік. Переклади його пісень нещодавно з’явилися в українських журналах. Микола Байдюк відтворив когезію у рефрені популярної пісні Дилана “Blowin’ in the Wind”:

The answer, my friend, is blowin’ in the wind.

The answer is blowin’ in the wind.

Лиш вітер тобі на це відповідь,

Лиш вітер тобі відповідь [2, с. 8].

Перекладач використав перmutацію (заміну порядку слів) і модуляцію, але добре передав сенс повтору цих двох речень, як і інші повтори у пісні.

Інтертекстуальність є також важливою категорією художнього тексту. Інтертекстуальність визначається як «включення в текст цілих інших текстів з іншим суб’єктом мовлення, або їх фрагментів, у вигляді цитат і алюзій» [1, с. 71–72]. Аналіз і переклад інтертекстуальних елементів має бути важливим аспектом навчання художнього перекладу. Методологія інтертекстуального перекладу може включати наступні етапи: 1) виявлення алюзії; 2) визначення типу алюзії; 3) пояснення значення алюзії в оригіналі; 4) виявлення значення алюзії в новому контексті; 5) характеристика функції алюзії – як стилістичної, так і прагматичної; 6) визначення прийому перекладу; 7) переклад і редагування фрагменту. Інколи перший етап є досить складним, особливо коли автор використовує імпліцитну алюзію, або алюзію без атрибуції. Зокрема, у трилері популярного американського письменника Гері Брейвера “Elixir” (“Еліксир”) літературна алюзія без атрибуції не була передана у російському перекладі: “*At sixty-one, he would not go gently into that long night*”. Це алюзивне посилання на вірш видат-

ного британського поета Ділана Томаса, який починається словами, адресованими хворому батькові: *Do not go gentle into that good night*.

З методологічної точки зору, сигналами літературної алюзії можуть бути архаїчні слова, імена, а також стилістично відмінні мовні одиниці. Наведене речення з Брейвера включає метафору (*good night = смерть*) та епітет (*go gentle*), непритаманні стилю трилера взагалі та й стилю самого автора. У цільовому тексті слід було використати існуючий переклад вірша Томаса «Не уходи смиренно, в сумрак вечної тьми», виконаний І. Фоменком. Нещодавно відома українська вчена і перекладачка Л. В. Коломієць запропонувала свій цікавий переклад поезії Д. Томаса; зокрема перший рядок звучить так: «Не йди покірний в цю манливу ніч» [4, с. 250–253].

У підсумку слід сказати, що існуючі підручники з теорії і практики перекладу в Україні недостатньо відображають сучасні тенденції у перекладознавстві, не приділяють уваги такому складному явищу, як переклад алюзії. Тому перспективи подальших досліджень полягають у визначенні прагматичних аспектів навчання художнього перекладу, зокрема максим кількості і якості, а також інтерсеміотичних аспектів перекладу.

Список використаної літератури

1. Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык / И. В. Арнольд. – М. : Флинта: Наука, 2004. – 384 с.
2. Дилан Б. «Ми не збиралися старіть...». Вибрані вірші / Боб Дилан // Всесвіт. – 2016. – № 9–10. – С. 7–21.
3. Ємець О. В. Стилiстичнi особливостi творiв жанру Flash Fiction / О. В. Ємець // Всесвіт. – 2016. – № 3–4. – С. 199–201.
4. Коломієць Л. В. Міжзор'яні вілланели Ділана Томаса: інтермедіальні злети / Л. В. Коломієць // Всесвіт. – 2017. – № 3–4. – С. 239–253.
5. Максимов С. Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови) / С. Є. Максимов. – Київ : Ленвіт, 2010. – 175 с.
6. Baker M. In Other Words. A Coursebook on Translation / M. Baker. – London ; New York : Routledge, 1992. – 304 p.
7. Flash Fiction Forward. 80 Very Short Stories. – New York ; London : W. W. Norton and Company, 2006. – 237 p.
8. Flash Fiction International. Very Short Stories from Around the World. – New York ; London : W. W. Norton and Company, 2015. – 278 p.
9. Leppihalme R. Allusions and Their Translation / R. Leppihalme // Acquisition of Language – Acquisition of Culture. – Helsinki : AFinLA, 1992. – P. 183–191.
10. Tyupa S. Quality Assurance in Medical Translation: Challenges for Translators and Translator Trainers / S. Tyupa // Major Issues in Translation Studies and Translator / Interpreter Training. Abstracts. IX International Conference. – Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – С. 114–116.

YEMETS O. V.
Khmelnyskyi National University

THE PRINCIPLES OF LINGUISTIC ANALYSIS IN TEACHING LITERARY TRANSLATION

Summary

The article considers the linguistic aspects of teaching literary translation. The importance of investigating language means of cohesion and intertextuality is emphasized. The methodology of rendering cohesive elements and allusions in translation of prose and poetry is suggested on the basis of modern short stories and poems by the writers from the USA and New Zealand.

Key words: *literary translation, teaching literary translation, cohesion, cohesive elements, intertextuality, translation of allusions.*

УДК 81'42

ІВАНЦІВ О. В.

Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «СТРАТЕГІЯ» І «ТАКТИКА» В ЛІНГВІСТИЦІ

Анотація

У статті розглянуто існуючі підходи до визначення поняття «стратегія». Розкрито основні відмінності між комунікативною, мовленнєвою і дискурсивною стратегіями і простежено взаємозв'язок між стратегією і тактикою. Описано концепцію Т. А. ван Дейка, складовими якої є глобальна, локальні і мовленнєві стратегії, та обґрунтовано її співвідношення з дискурсивною стратегією як інструментом реалізації комунікативних цілей у соціальній інтеракції.

Ключові слова: *стратегія, тактика, дискурсивна стратегія, вербальні маркери.*

До актуальних проблем, досліджуваних у комунікативно зорієнтованих лінгвістичних студіях, належить вивчення поняття стратегії, оскільки саме стратегія відображає цілеспрямованість комунікативної взаємодії, слугує способом побудови процесу мовленнєвого впливу.

Останнім часом аналізу різних типів стратегій на різноманітному мовному матеріалі присвячується значна кількість наукових розвідок. Учені оперують різними термінами: «комунікативна стратегія», «мовленнєва стратегія» й «дискурсивна стратегія». У більшості праць не подається чіткого розмежування цих понять, часто вони вживаються як тотожні.

Метою дослідження є розкрити сутність понять «стратегія» і «тактика» у лінгвістиці та висвітлити відмінності між комунікативною, мовленнєвою і дискурсивною стратегіями.

Розглянемо основні підходи до тлумачення поняття «стратегія». З погляду комунікативної лінгвістики стратегію трактують як «оптимальну реалізацію інтенцій мовця щодо досягнення конкретної мети спілкування, тобто контроль і вибір дієвих ходів спілкування й гнучкої їхньої видозміни в конкретній ситуації» [1, с. 133]. У цьому визначенні Ф. С. Бацевич розмежовує поняття комунікативної інтенції, яку він розглядає як осмислений або інтуїтивний намір адресанта, що визначає внутрішню програму мовлення та спосіб її реалізації [1, с. 130], та комунікативної мети, яку тлумачить як стратегічний результат, на який скерований певний комунікативний акт [1, с. 135]. Учений акцентує увагу на інтенційності стратегії та пропонує розглядати це поняття в ракурсі реалізації інтенцій адресанта, оскільки саме вони обумовлюють стратегії спілкування.

Специфіка комунікативної взаємодії полягає в стратегічній природі та її зв'язку зі сферою мислення й сферою мовлення. При цьому провідну роль у вибудуванні необхідної стратегії відіграють саме когнітивні операції, що й пояснює існування когнітивного підходу до дослідження комунікативної стратегії в сучасному науковому просторі. Визнаний авторитет з проблем когнітології та теорії дискурс-аналізу Т. А. ван Дейк визначає стратегію як